

Állni látszik az idő

Előfordul-e, hogy a zenében zötyög, siklik, zakatol valami? Persze. Írtak a huszadik század zeneszerzői mozdonyokról, vasútról. A legismertebb *Arthur Honegger* [ejtsd: artúr onegger] svájci komponista *Pacific 231* [ejtsd: paszifik] című zenekari alkotása, amely a mozdony hangját idézi meg. A magyar *Geszler György* is komponált *Két gépetűdöt*, a második darabnak *Síneken* a címe. A mozgás, az abban megtestesülő energia zenét ébreszt.

A mozgást azonban nem kell máshonnan másolni, hiszen mindig ott van a zenében. Már a ritmusban, és ritmus nélkül nincs zene. A ritmus alapulhat hosszabb egyenletes hangokra (mint a *Bújj, bújj, zöld ág* kezdetű dalban), s ugyanannyi

- idő alatt kétszer annyi hangra is (ilyen a *Nyitva van az aranykapu*). De ennél nagyobb ellentétek sem ritkák. A német zeneszerző, *Mendelssohn* [ejtsd: mendlzon] híres nyitánya, amelyet *Shakespeare* [ejtsd: sékszpir] *Szentivánéji álom* című színművének kísérőzenéjéhez írt, hosszú hangzatokkal kezdődik, olyanokkal, amelyek alatt nem is érezzük a ritmust, azt hisszük, kivételesen áll a zene. Utánuk azonban egészen rövid hangok csillámlanak elénk, mintha tündérek táncolnának. Mire pedig úgy érezzük, követni tudjuk a tündérek mozgását, megint kimerevedik a hangzó kép: egy hosszú hangzatot hallunk, amelyben nincs

lüketés, mintha nem is volna ritmusa, kiragad minket az idő múlásából.

„... állni látszék az idő, / Bár a szekér szaladt”
- írja a *Füstbe ment* tervben Petőfi Sándor.
Képzeljük csak magunkat az Alföld tájaira. Ne a mai autópályát vegyük alapul, a benzinkutakkal, hirdetőtáblákkal, keresztező hidakkal, hanem az egyhangúnak érződő mezőt, amilyen Petőfi idejében volt. Távolba látunk, de mintha nem tűnnék szemünkbe semmi különös. Persze látunk sok mindent, de messzebbre nézve nem élesek már a körvonalak. Zötyögünk az egyformaságban, az „eseménytelenségben”. Nincsenek fák, dombok, csak döcög a szekér. Állni látszik az idő...

Hallottál már country (ejtsd: kantri) zenét, ugye? Az angol country szó vidéket jelent. Az Észak-Amerikában honos country az ottani vidék - a mi Alföldünkénél jóval nagyobb kiterjedésű - préríjéről ered, ahol napokig lehet úgy gyalogolni, lovagolni, járművön utazni, hogy szinte semmi ne tűnjék szemünk elé. Állni látszik az idő, holott szaladunk. A country zene egyszerre gyors és lassú. A tempója nem gyors, nem futást, sietséget érzékeltet. De apró hangok özöne mozgatja meg egyenletesen ezt a nem lassú, de kényelmes tempót. Ebben rejlik, hogy állni látszik az idő, bár a „szekér” (legyen akár száguldó autó) *szalad*. Ne higgyük, hogy ilyesmi csak az amerikai táj zenei leírásából fakad. Hallottál már balalajkát? Ez a gitárféle, pengetős hangszer az orosz népzeneben használatos. A balalajka nem zeng olyan hosszan, mint a gitár, ezért - hogy el ne haljon - sokszor kell megpengetni a hangot. A jelenség nagyon hasonló a countryhoz, de még a countrynál is lassúbb a tempó, amelyben rengeteg apró, rövid hangot hallunk. Az időt nem

azok mérik, de a hangzás terét azok töltik ki. Az orosz táj elképzelhetetlenül hosszan egyfélének hat. Ütem ott vonaton: egyik nap szálltam fel rá, körülöttem hatalmas nyírfaerdő, s mikor másnap célpontom felé közeledtem, még mindig „ugyanaz” a nyírfaerdő vett körül. Az ott élő orosz embereknek alapélménye, hogy állni látszik idő - ezt balalajkazzák el olyan szépen.

Tegyünk rendet három fogalomban, ami a zene előrehaladását jellemzi. A *metrum* méri, hogyan osztja be a zene az időt. Például, ha a mérőegység negyed, akkor négy vagy három esik egy időegységre - ütemre. A *Bújj, bújj, zöld ág*ban négy, a *Sárga csikó, csengő rajta* kezdetű népdalunkban három. Egészen máshogy gördül a 3/4, mint a 4/4. Ha 3/4-es táncot 4/4-ben próbálunk járni, vagy fordítva, szüntelenül megbotlunk, társunk lábára lépünk. A *ritmus* a hangok hosszúsága (lásd amit Mendelssohn művéről mondtunk). A *tempó* pedig a sebesség: ugyanazt a dalt elő lehet adni kicsit gyorsabban vagy lassabban. Ha a *Bújj, bújj*-t nagyon felgyorsítod, összeütköztök egymással, nincs idő átbújni. Ha túlságosan lelassítod, kényelmetlenné válik a vontatott mozgás. De e végletek között sokféleképpen adhatod elő a dalt, mozoghatod el a játékot. Ez a lehetősége az előadóművészeknek is megvan a zeneszerzők műveinél.

Ha a kottában feltűnően sok hangot látsz, sejtethed, hogy lassú a zene tempója. Hiszen a sok hang hosszabb időre terül szét, gyorsabb zenébe bele se férne. Így zötyög és siklik a muzsika. S ha siklik, néha állni látszik az idő...

HOLLÓS MÁTÉ